

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 40.

Lördagen den 18 December

1841.

Spanische Dramen übersezt von C. A. Dohrn *).

"Wer den Besten seiner Zeit genug
Gethan — Der hat gelebt für alle Zeiten."
Schiller.

För något mera än sex år tillbaka kom till Sverige en fremling, då endast känd för sin musikaliska talang och sina esthetiska studier. Under den korta vistelsen i nordnorden intryckte han ett kärt minne i mångt svenskt hjerta; och det minnet blir oss nu så mycket lifligare, då vi erfara: huru denne fremling uttagit ett väldigt steg på konstnärshanan och framträdtt såsom en af det "unga Tyfflands" wärdigaste representanter. Mannen heter Carl August Dohrn.

Bland de märkbaraste företeelser inom den nyaste tyska sköna litteraturen äro obestriddigt Hr Dohrns *Spanische Dramen*, hwaraf första häftet nyligen utkommit, innehållande öfversättningar af Tirso de Molinas "*El burlador de Sevilla*" och samma författares "*Don Gil de la calzas verdes*" samt en "*Auto sacramental del santisimo sacramento*" af Lope de Vega.

Af dessa trenne arbeten tager företrädeswis det förnämnda läsarens hela uppmärksamhet i rättmätig besittning. *El burlador de Sevilla*, hwilken titel Hr Dohrn öfversatt med "*Der Verführer von Sevilla*," är den egentliga grundtypen för *Don Juan*; det så allmänt kända ämnet, och som sedermera blifwit behandladt af Zamora, Molière, Byron, Dumas m. fl. För att nu endast dömma af den här ifrågawarande öfversättningen, eger Molinas arbete ett afgjordt företräde framför alla hans efterföljares, särdeles hwad dramatisk effect och planmässighet angår. Styckets tragiska upplösning är här långt mera motiverad och hjertskakande; förf:n har welat lägga en djup betydelse

i denna sönderlitande slut-katastrof, hwilken wi finna wärdig att täfla med de yppersta, som Shakspeare i den wägen förmått att framställa. Troligen skall ingen läsa denna konstprodukt, utan att beklaga Mozart, som ej fick begagna denna grundtext, så rik af den herrligaste poesi och således öfverensstämmande med hans förtjusande melodier.

Om wi ej förmycket mistaga oss, så måste Hr Dohrns öfversättning vara bland de måst lyckade tyska litteraturen eger, och detta will säga mycket, sedan Bosh, Tieck, Goethe och Schlegel gifwit föredömet. Wi måste dock göra öfversättaren den förebräelsen: att han i sitt "*Vorwort*" alltför knapphändigt redogjort för sitt företag. Med Hr Dohrns insigter i Spaniska litteraturhistorien, hade det både warit lätt och lofwärdt att omständligare widröra en witterhet, hittills beklagligtwis alltför litet känd af den konstskakande publiken. Kanske skulle det anses som en småaktig kittlighet att fästa sig wid några fallsa rim, t. ex. sid. 57 "*fand*" och "*gebannt*," m. fl., eller att anmärka öfversättarens förkärlet för franska ord, såsom sid. 147 "*charmant*," sid. 125 "*courtoisie*" m. fl. — Nedanstående utdrag wisar bäst Hr Dohrns förwånande makt öfwer sitt modersmål:

Isbea.

(Fischerin, mit einer Angelruthe in der Hand.)
Seebüste.

Vor allen Rosenblüten
Gewachsen hier am Meere,
Die es am Ufer küßt
Mit seinen flüchtigen Wellen,
Bin ich die Auserwählte,
Die von der Liebe ferne
Hartnäckig sich behütet
Vor Amors schlimmer Fessel.
Die Sonne naht, die Wogen
Vom Schläfe zu erwecken,

*) Berlin 1841.

Ihr unheimliches Dunkel
 Mit Saphirblau zu färben:
 Der Thau glänzt auf den Dünen
 Wie silberfarbene Perlen,
 Und Sonnenstäubchen fliegen
 Vergoldet in der Ebne:
 Die Vögel hör' ich zwitschern
 Von ihrem Liebeswehe,
 Und kosend spielen Wogen
 Um jene Küstenseffen.
 Mit dieser Angelruthe,
 Die sich verräthrisch reget,
 Wenn albern von den Fischlein
 Genascht wird an dem Köder,
 Und mit dem Hamenneze,
 Das in den blauen Wellen
 Mir alles fängt, was diese
 Krystallflut in sich heget,
 Erhalt' ich mir das Leben,
 Und frei von Amors Fessel
 Veracht' ich dieser Biper
 Dhnmächtiges Bestreben.
 Wenn sich verliebte Mädchen
 Um Liebesqualen härmen,
 Verlach' ich sie: ich zwinge
 Zum Reide alle Schwestern.
 Amor, Du gingst zum Glücke
 Mir immer aus dem Wege,
 Wenn nicht etwa zu niedrig
 Mein Hütchen Dir gewesen.
 Mit einem schlichten Strohdach
 Begnügt es sich als Decke,
 Drin bauen Turteltauben
 Und Grillen ihre Nester.
 Doch wie mit Stroh man Früchte
 Bewahrt, so ich die Ehre;
 Wie Glas man sorglich zudeckt,
 Damit es nicht zerbreche: &c. &c.

A.

Handbok i Svenska Trädgårds- och Blomsterskötseln.
 Öfversedd af *Lars Jacob Laurell*, *Ekonomie*
Directör, *Örtagårdsmästare* vid *Akademiska*
Trädgården i *Upsala*. — *Upsala*. Hos *Bok-*
handl. N. W. Lundeqvist 1841, 444 sid. 8:o.

(Forts. o. slut fr. N:o 39).

I affeende på huru lång tid frön kunna behålla
 sin gröningskraft hwaröfwer, wid köksverternas äfven

en tabell är widfogad, så wilja wi endast anmärka,
 att härutinnan lär icke vara mycket afgjordt ännu.
 De flesta neml. wäl mogna och förwarade frön bibehålla den säkerligen gansta länge; ty att de ofta icke gro, kan vara tillfälligt och bero på lokala eller temperära förhållanden. Man will ju påstå, att korn, som sunnits i egyptiska mumiernas grafwar, ägt grobarhet. Huru ogräs s.s. *Lamium*, *Chrysanthemum segetum*, *Polygona*, *Bromus secalinus*, efter många är återkomma, så snart frön råka i det förhållande att de kunna gro, är allmänt bekant. Till förf:s uppgifwa medel mot ohyra i trädgården kunna wi anföra, att ett bland de bättre och enkaste medel mot jordlopapor skall vara att så de werter, som af dem mest angripas, på ställen som mestadelen sakna föremiddags-, åtminstone morgon sol. Mot daggnastar för frukwerter, skall det vara nyttigt att öfwer frukans wattenhål lägga ett stycke kol. Från frukwerter, och andra der dylikt kan användas, fördriswas sniglar lättast derigenom att frukorna sättas på en förhöjning t. ex. af bräder, omkring hwars kant en rims af zinkbleck jemte en ännu smalare kopparrims äro widfästa, ty så snart snigeln kommer till dessa bleckrimor, får densamma en galvanisk stöt och nedfaller. I höstas woro dessa djur i hög grad beswärliga för trädgården. Förf. förfastar sättet att i en dylik bok särskilt afhandla köksträdgården, fruktträdgården och blomsterträdgården, aldenstund så trädgårdar hos öf. äro så inrättade. Detta hindrade ju likwäl icke förf. att på hwar sitt ställe afhandla dem, och säkert rår icke förf. för, att man hos öf. sällan planmessigt inrättar sina trädgårdar. Ref. synes dock denna indelning wara bättre än den förf. walt, och wi känna i dylikt fall ingen förträffligare bok än **Wredows Gartenfreund**, hwilken förf., i stället för att sjelf skrifwa, borde med en och annan förändring öfversatt. Nu har förf. kommit ända derhän, att han räknar **Citroner** och **Pomeranser** till hushållswerter, men wi weta icke hwarföre ej förf. på lika sätt bordt upptaga **Kaffebussen**, **Oljoträdet**, **Bomullswegten**, **Thebussen** m. fl., ty det kan wäl knappast falla någon in hos öf., att wilja odla Citroner och Pomeranser för nyttan skull. Då de odlas, sker detta mera för prydnad och kuriositet skull än för nyttan, aldenstund frukterna aldrig till den fullkomlighet mogna hos öf. och om de än mognade, skulle desamma på det sätt, som wi måste uppdraga dem, bli mångdubbelt dyrare än de i handel förekommande. På lika sätt weta wi, att man

på ett af Skånes säterier engång trafterat en kunglig person med kaffe, wuret i werthus på stället. Wid de egentliga kökswexterne är det högst kuriöst, då förf. upptager Arracacha (*Arracacha esculenta* D. C.) då De Candolle långt för detta utan framgång odlat den i ett så sydligt klimat som Geneve och tillkännagifwit, att alla förhoppningar för densamma acclimatiserande i nordliga Europa tyckas vara fruktlösa. En och annan wext, som måhända odlats hos oss under medeltiden, men som numera oss weterligt icke odlas i Sverige s.s. *Campanula Rapunculus*, *Lepidium latifolium*, *Barbaræa vulgaris*, *Nasturtium officinale*, *Poterium*, *Fedia olitoria* m. fl. inhemska örter kunde gerna utlemnats, eller borde också *Leontodon Taraxacum* m. fl. äfwen upptagits, aldenstund mången, om just icke odlar den, åtminstone begagnar den till salat. Då förf. är så önnad, att han räknar t. ex. **Jsof**, **Lavendel**, **Dyff Salvia** (*Salvia officinalis*) m. fl. till kökskryddor, hwilka dock aldrig begagnas till kökets behof, hwarföre upptager han då icke *Mentha viridis*, *rubra* etc. *Tanacetum Balsamita* och vulgare, **Äbrodd**, **Malört** m. fl. starkluftande örter, som odlas i bondhagarna. Huru förf. derjemte funnat bland kökswexterne upptaga **Spanst Veppar**, men utlemna *Lycopersicum esculentum*, hwilken spalterad går på fritt land och hwaris frukter äro förträffliga till saucer, är obekant. Förf. säger, att **Nochenboll** är *Allium Scorodoprasum*, hwilket dock högeligen betwiflas. Och säger, att det är *A. Ophioscorodon* Don, hwilket tyckes vara så mycket sannolikare, som **Nochenboll** enligt nästan allas wittnesbörd blott skall vara en afart af *A. sativum*. *A. Scorodoprasum* är dock derifrån icke obetydligt skild. Hwarföre förf. icke upptagit *Oxalis crassicaulis* Zuccar., hwilken är på samma sätt att rekommendera som *O. esculenta*, samt hwaras örten är förträfflig till spenat, weta wi icke. Att här genomgå hwarje werts kultur wore alltför widlöftigt, ett och annat skola wi blott anföra. *Borago* odlas säkert aldrig till salat, men kanske någongång för att begagna des blommor till bordrydnader. I stället för att lägga gödsel och sätta krukor wintertiden öfwer strandfålen, uppgifwes ett bättre sätt att endast hwarje winter betäcka kålstycket med torra löf. Mejrän och Timjan behöfwa i södra Sverige icke sås i bänk, utan på fritt genast. Hwitlöf och ofta äfwen rödlöf kunna öfwerwinttra i Skåne på fritt land. Charlottenlöfen deremot måste oftast upptagas. Wid omplanteringen af Ananas böra klimparna bibehållas, och

icke rötterna afföras, som förf. säger. En märkwärdig upptäckt gör förf., då han räknar t. ex. **Mandelträdet** bland träd som uthärda vårt klimat, och **Persike** och **Aprikosträden** bland dem som icke uthärda det. Öfwer denna uppgift måste hwarje skänst trädgårdsodlare naturligtwis se, då man i alla Skånes städer och wid de flesta större landtegendomar odlar **Persikor** och **Aprikoser** under bar himmel, wanligen spalterade, men utan winterbetäckning, och får man mogna frukter derpå nästan i hwar årsmån som helst. Mandelträdet deremot trifwes wäl på fritt och blommar årligen, men gifwer endast frukt i mycket warma år s.s. 1834. Det senare kan derföre aldrig räknas bland hushållswexter hos oss, utan måste höra till dem förf. fallar prydnadswexter. Till de senare räknar förf. deremot **äkta Kastanjen**, som dock på flera ställen i Skåne nästan årligen gifwer mogna frukter s.s. wid Kulla-Gunnarstorp, hwilket allt bewisar, att förf. icke just känner till landets sydliga klimater. Detsamma gäller om **wirranfan**. Wid Malmö (bättre än wid Lund) har man alla år mogna drufwor, och i warmare år wäl mogna, under bar himmel. Det är sällan exempel på, att **Persikor**, **Aprikoser**, **Kastanjer**, **Wirranfor** m. fl. frysa bort i Skåne, åtminstone i kusttrafterna, deremot bortfryser **Fikonträdet** hwarje år till roten. Wi skola framdeles i vår trädgårdstidning egna en särskild artikel om de trån och buskar hwilka wi enligt försök weta uthärda klimatet på fritt land i Skåne. Nu komma **Wexter**, som odlas för prydnaden. Wi kunna härwid icke underlåta att undra öfwer hwarföre förf. utlemnats medicinal-, färg-, olje- och andra wexter, som ofta till dylika ändamål odlas i trädgårdar. Förf. indelar prydnadswexterne (hwarföre icke heller en mera bekant term: **praktwexter**) i 2 kapitel, 1 kap. **Prydnadswexter, som uthärda vårt klimat på fall jord** och 2 kap. **Prydnadswexter som hos oss måste odlas i werthus eller rum**, och framför hwar och en af dessa afdelningar har förf. allmänna föreskrifter om wextkulturen i allmänhet, hwilka till en stor del här åter repeteras från bokens allmänna inledning, likwäl anse wi denna del af arbetet vara, utan att innehålla någonting nytt, likwäl af så mycket intresse som det nemligen med sådan forthet möjligtwis kunnat blifwa. Likwäl må wi anföra, att den uppgifne orchidekulturen, särdeles af dem som äro epiphyter, är för gammal, och icke sådan, som den nu wanl. drifwes. Om dessa odlas i kruk, så måste den vara mera wid än djup och i

des botten sättes en liten upp och nersvänd kruka, mellanrummet, äfvensom sjelfwa krukans öfver den lilla, fylles med tegelstärkswor, torfbitar, sönderhackad mossas, halfruttnad sågspån, samt kork- eller porösa barkstycken, hwari werterna planteras. I stället för krukor användes dock ofta dertill forgar af kork eller bark, som fyllas på samma sätt. De epigäiska orchideerna odlas i krukor på lika sätt, men i sandig hedjord med tegelstärkswor. Vanligen underhålles i orchidehuset en kokande wattenapparat, hwarigenom luften blir fuktig. Besynnerligt, att förf. förbigår att upptaga några allmänna regler för kulturen af proteaceer, epacrideer, och andra som odlas i ljung- eller mojord. Vidare följer uppräknandet af flera werter, korta beskrifningar och kulturänwising, hwarwid dock förf. wäljer den besynnerliga metoden att indela frilandswerterna i ettåriga, 2åriga och mångåriga, hwaribland a) werter med lökar, rotknölar eller klotlika rötter och b) öfriga örtaktade och mångåriga werter, samt slutligen c) werter med trädstam. Denna omwäg hade aldeles icke behöfts utan kunde detta utfatts med tecken wid hwarje wert. För resten förefomma werterna i alfabetisk ordning. Ref. må dock medgifwa, att detta uppräknande, såsom det neml. skett, hade varit aldeles öfwerflödig. Förf. wisar här, att han icke följer just mycket med sin tid, aldenstund större delen af de nyaste werterna äro utelemnade, och deribland många rätt allmänna, då förf. deremot upptager en del äldre som knappast odlas. Wi se allt för wäl, att förf. till en stor del följt Bouchés fönsterträdgård, samt Handbibliothek i Trädgårdsskötsel, ty att han begagnat det senare är så mycket tydligare, som han wid de första bokstäfverna i alfabetet upptager mera widlöftigt än wid de sista, i synnerhet bland krukwerterna. I början upptagas t. ex. flera orchideer, men hwarföre icke upptagandet deraf fortsättes weta wi icke, då ingen Phajus, Cyrtopodium, Eulophia, Maxillaria, Oncidium (Papilio odlas på Skottorp), Lissochilus, (streptopetalus på Skottorp), Stanhopea, Zygopetalum m. fl. synes till. Förf. har wisserligen äfwen till en del följt Ref. Flora öfwer Sveriges odlade werter, till och med flera af des sedermera corrigerade fel äro här infomna, såsom bestämmandet af Calandrinia pulchella Vilja (Cal. speciosa Lindl. C. grandiflora Floran sid. 64) samt beskrifningen af Callichroa platyglossa, som dock bland rättelserna i Florans Supplement. 1, är forrigerad. Besynnerligt tyckes det vara, då wi i Sverige hittills icke

hafwa mera än en Trädgårdstidning, hwilken är tillgänglig i Mag. Lundequists bokhandel i Upsala, att förf. icke tagit minsta notis om densamma, som föröfrigt må vara så obetydlig som helst. En stor mängd nyare werter, hwaraf Ref. först infört flera, och hwaraf Ref. spridt fring hela riket dels frön, dels exemplar, samt hwilka än stå i nämde Flora upptagna, än omnämnda i Ref. trädgårdstidning, har förf. aldeles utelemnadt, under det han deremot upptagit en mängd mindre wädra, som hittills aldrig odlats i Sverige. Werter, som på detta sätt utelemnats och som större delen odlas hos oss och stå i Floran, äro t. ex. Alonsoa incisifolia Ruiz och Pav., Anagallis Monelli L., Baptisia australis R. Br., B. minor Lehmann, Blumenbachia insignis Schrab., Bouvardia Jacquini H. B. K., Brachysema undulatum R. Br., Chironia peduncularis Lindl., Clianthus puniceus Soland., Cosmanthus simbriatus Nolt., Didiscus caeruleus De Cand., Eutoca Wrangeliana Fisch. och Mey., Lavauxia mutica Spach, Leptosiphones, Pentstemon gentianoides Poir., Petunia vioacea Lindl., Phæostoma (Clarkia) elegans Vilja, Phlox reptans Michx., Phl. Drummondii Hoof., Platystemon californicus Benth., Raphidanthæ (Loasa) lateritia Vilja, Rhodochiton volubilis Zuccar., Salvia patens Cav., Sollya heterophylla Lindl., Streptocarpus Rhexii Lindl. species af Silene, Verbena Tweediana Riv., Lupinus polyphyllus Lindl., L. nootkatensis Don., L. nanus Dougl., Oxyura chrysanthemoides D. C. m. fl. samt följande, som stått omnämnda i Trädgårdstidningen såsom odlade i Lund, Pimelea decussata R. Br., Salvia cardinalis H. B. K., Gladiolus floribundus Jacq., Anagallis collina Schousb., Phlox Brownii Salzm. Dyck, Fellobium (Fuchsia) fulgens Vilja, Agrostemma Bungeana Don, Cerastium multiflorum Mey., Sedum Sieboldii Sweet, Pentstemon fruticosus Booths Cat., Syrenia (Erysimum) Perofskiana Vilja, Begonia Dregei Dtt. Dietr. m. fl. andra. Förf. har icke anfört någon synonymi, icke engång upptagit de namn under hwilka en mängd werter blifwit af Ref. och andra fringspridda, hwilket dock bordt vara kalligt. Han håller sig mycket wid de gamla namnen, hwarföre det högeligen förundrade oss, då wi sågo släktet Amaryllis vara deladt efter Herbert i många släkten, hwilka dock de flesta, äfwen de som annars dela mycket, anse blott för subgenera. Förf. botaniska bestämningar och hänwising till familjer äro mycket osäkra. Han upptager till och med samma species under 2:ne olika namn s. s. Convolvulus

purpureus och *Ipomæa purpurea*, *Digitalis ambigua* och *D. grandiflora*, eller på 2:ne olika ställen och på begge beskrifna, såsom *Hibiscus syriacus*. Stundom upptages långt för detta förkastade namn s. s. *Kaulfussia*, (*Charieis*). Bland åriga upptages *Ammobium alatum*, som wiserligen odlas på fritt, men gifwer sållan frö och förwaras wanl. inne öfwer wintren, samt *Echium vulgare*, som aldrig är årig, men wäl 2- eller flerårig. *Godetia* sägas wara perenna i werthusen, hwilken dock högeligen betwisas. Bland 2-åriga upptagas *Agrostemma Flos Jopis*, *Althæa rosea*, *Matthiola incana*, (som icke hör till frilandswerter) och *Verbascum phoeniceum*, som äro wanl. alla perenna. Bland werter med löfar, rotknölar etc. upptages *Funkia* (*alba* och *cærulea*) som dock hafwa fibrösa rötter, samt *Colochortus splendens*, som icke går på fritt hos oss. Bland fleråriga upptagas *Corydalis glauca*, *Eschscholtzia*, *Lupinus mutabilis*, som äro öfwerallt i Sverige enåriga, *Gaillardia picta* (*Drummondii*) som icke engång i Köpenhamn uthärdar wintren ute, och är snarast 2-årig, samt *Mimuli*, hwaraf endast *guttus* är frilandswert. *M. moschatus* fordrar till och med rätt mycken värme. *M. luteus* och *guttatus* äro riktigt beskrifna i *Ref. Flora*, med undantag, att den senare icke har någon röd fläck på fronsflikarna. Alla släktiga arter så wäl *M. quinquevulnerus*, som alla dem *Ref. i florän* samt *Jörf. räknat till luteus*, höra till *M. ocellatus* *Bertero*. *Thunbergia* och *Verbena* (*neml. chamædrifolia*, *Tweediana* m. fl.) äro i hög grad swåra att öfwerwinttra. Den förra har det aldrig lyckats oss att bewara. De senare behandlas som *Heliotropium*, men hållas kallare, samt luftigt och torrt. En stor mängd dylikt wore att anföra, men då war anmälan redan blifwit alltför widlöftig, måste wi avsluta den. *Ref.* kan blott tillägga, att han för närwarande är sysselsatt med författandet af en fullständig handbok i de odlade werternas kultur, hwilken utarbetas efter naturliga familjer och kommer, i fall han hinner fullborda den, att blifwa den fullständigaste wi äga i Sverige.

L—a.

Wien.

(Ett blad ur en dagbok.)

(Forts. fr. N:o 37.)

Det hwilar öfwer Wiens folknöjen en poesi, som, under annat himmelfreck, och hos annan folkstam är fällspord. En jemförelse med den art på hwilken hos

oss medelelassen och hwad man kallar det lägre folket roar sig, slår icke ut till wårt fäderneslands eller folklynnens fördel. Swensken, dertill twingad af sitt hårda klimat, muntrar sig mest under taf, och, ware det sagdt, mellan skål och wägg, samt har en wis blyghet för att wisa att han kan wara glad med de glada. Hans munterhet urartar så lätt till grof utswäfnung, till råhet och öfwersitteri, så som fallet i allmänhet är med nordens folkslag, nordtyskarne äfwen innebegrifna. Man behöfwer blott en gång, och det midsommarstid, under det naturen utanföre knutarna står i sin herrligaste blomma, hafwa sett en skum stuga upplyst af ett swäfwande talgljus, som förs af osynliga händer från tobakspipa till tobakspipa under det, efter nyckelharpan ljud skinnpelsar lift wäderqwarnswingar susa i ölets och bränwinets ångor, för att få affmat för den nordiska allmogens sätt att njuta lifwet. Ännu, om möjligt, osmakligare äro de så kallade halsherrarnas gillen, hos hwilka halfbildningen ger råheten en falsk politur, som endast gör den ännu mera wedervärdig.

Wieneren, som i allmänhet sydlänningen, njuter helst lifwet i fria luften. De otaliga trädgårdarna kring Donau, upplysta om qwällarna med mångfärgade lampor och uppfyllda med glada menniskor, sång och musik, gifwa hwarje fremling ett eget, ett tjusande skådespel. Der sitta wid sitt lilla bord, i trädets skugga, husfadren och husmodren med sina barn och sina tjenare, dricka sitt hemlands win och spisa sitt hemlands fasaner. *Strauß* eller *Panner* spela innanföre i den utåt trädgården öppna salongen och muntra par swäfwa ikring i Wiener-walsens yra ringar. Intet skof och intet gräl, ingen rusighet och inga "skof tunnor attan millioner" — föra friden eller det fina sinnet för det passande. Och likwäl är större delen af de dansande ungdom ur hwad man kallar de lägre borgare och handwerksklasserna, ja till och med tjenstefolk.

Men sanningen måste fram! Man will just icke gå i borgen för hela sällskapet dygdesamma karakter; der blommar wäl mången askgrå kind upp för qwällen i smink och bjefs, en kind om hwaras egarinna man wäl med *Ugel* kunde säga: "wik från mig satan!" Men sådant är förhållandet i alla hufwudstäder, och, bekännom det, i mindre städer och. Hwad man dock måste hålla Wieneren räkning för, är hans aftning och hans beleswenhet mot könet; sydländningen förolämpar ej gerna den swagare, och är helt och hållet fri från

den råaste af all råhet, den att hana qwinnan äfwen om hon wore fallen. Lita fjerran som den fräcka qwinnan är ifrån sin barndoms ofkuld, lita fjerran är den qwinnoföraktande ynglingen eller mannen från den rätta manlighetens ära.

Men will man se det Wienska folkliwvet uppfattadt af poesien och troget återgifwet på skådebanan, så må man besöka theatern i förstaden Leopoldstadt, en theater, som icke har något fullt motsvarande i någon annan hufwudstad. Den är i ordets egenteligaste mening för folket, och de stycken som der uppföras en art af dramatisk folkpoesi, egendomlig för det Österriska eller rättare sagdt Wienska lynnet. Mången poetisk talent af hög förtjenst, mången skådespelare af Europeisk ryktbarhet, uppsjuder här alla sitt snilles tillgångar för att muntra den goda Wienerborgaren, skådedaren, stomakaren, snickaren, med deras hustrur, tjenstepigor och lärlingar. Det är nemligen det såkallade lägre folkets lif som här afbildas i poesiens trolldögel. Wi säga trolldögel, emedan det merändels är underbara makter, feer och gnomer, som manas fram på skådebanan att blanda sig uti *Stubenmädelns* hjertas angelägenheter. Något hjerteligen lustigare kan man knappast se eller höra, helst dialogen är affattad i den godlynt komiske Wienska folkdialekten, och hela anordningen, så i poetiskt som pittoreskt afseende, beräknad på tillfredsställandet af den mest yrande fantasies nycker.

Man tror sig nästan se det Aristophaniska lustspelets wildaste tummel återupplefwande på skådebanan, då man för första gången åskådar en komisk scen på Leopoldstädter-theatern. Det drifwes en odödlig *Spas* med denna werldens så storheter som litenheter. Huspigor, köksor, twätterstor och gefäller rida på eldsprutande drakar, och feer taga skjuts af hyrkuskar nerifrån jorden upp åt molnen. Andar, som i ett ögonblick försätta sig från den ena werldsbelen till den andra, skicka bref på posten och gråla med postiljoner om ett par kreutzer drickspengar. Med ett ord, det är helt och hållet den upp- och nedwända werlden, i hvars brofuga hwimmel den gode Wienarn ser sin egen lifslefswande spegelbild wandra och hafwa sin warelse.

Än ser man huru en stomakare af wattenandarne i Donau twingas att öfwer gifwa sitt frieri till en rik enka, och återwända till sin öfwer gifna men trogna *Stubenmädel*. Stomakaren göres af Donau-nymphen ofynlig, och endast de, som äro honom skyldiga för stöf-

lar, känna hans närwaro på beaklufften. Än är det en gammal ungfark, som, icke allenast i detta lifwet, utan och som gengångare, plågas för det orädet att ej hafwa gift sig i tid. Han går som wältnad och äser huru glupka arfwingar dela hans qwarlätenskap, samt wandrar sjelf i röda kläder i litprocessionen efter sin döda kropp, förtwislad att ingen ser honom och att ingen will kännas wid honom. Drifwen af yttersta förtwislan, sätter han sig på sufförsluckan och spörjer publicum om han werkligen är ofynlig. Der gripes han af en kolossal kräfte, som sätter honom på sin rygg och för honom baklänges ut från skådebanan. Än är det *Werther* med sin *Lotta* som uppträda kärleksmåttande och sentimental under de mest komiska förhållanden, än en gardes-korpral som pryglar sin medålsfakare efter taktten af "di tanti palpiti."

Om man tror att dessa wilda fantasilekar äro alster af råhet eller tölpattighet så bedrager man sig. De äro oftast genomandade af ren humor, glada oförargeliga och hjerteliga som Wienaren sjelf. Infall hagla som kulor i krig, och den ena kupletten besattare än den andra retar åskådarnas lust efter att se och höra mera. Då publiken någon gång ropar da capo efter en slutad munter kuplett, händer det ofta, att sångarena äro tillreds med en ny ännu lustigare, och detta ända till tre a fyra gånger å rad. Wienaren, lifasom Parisaren, är känd för sin qwickhet, och *Wienerwitze* bekanta och estersagda öfwer hela Europa. Under Leopoldstädter-theaterns mest lysande period, då *Raimund* författade skådespelen samt *Schuster* och *Therese Krones* hade hufwudrolerna, hade Wienarne odödliga högtider af löje, ty de snillrike skådespelarne bombarderade ofta hwarandra med infall, för ögonblicket ur egen fatatur hemtade.

För en fremling är icke allenast sjelfwa skådespelet muntert att äse, utan äfwen åskådarne, de der i det högsta rus af komisk hänrykning nära nog äro färdiga att gifwa opp andan af hwad Homerus kallat ofläckeligt löje. Hela huset gungar af wäldiga skrattalfwor. Med tårar i ögonen och blå i synen som en trumpetare, står på parterren den ena kifnande och håller sig fast wid den andra för att ej falla ifull. Skådespelarne måste ofta stadna i spelet för att låta skrattparorysmerna gå öfwer, ja ofta för att undgå att sjelfwa i dem deltaga. Det är ett jubel och en fröjd utan life bland de gode Wienerborgarne. Desså berättar man att mångt swärmodigt lynne fullkomligt blifwit uppriskadt genom att regelmässigt

hvarje qväll gå på Leopoldstädter-theatern. Rifa, af Spleen plågade Engelsmän, sägas på läkares tillstyrkan enfom hafwa rest till Wien för att wid åskådandet af detta folknöje blifwa qvitt melancholiens Dæmoner. Och det skall hafwa lyckats för flera, åtminstone så länge de woro qwar i Wien.

Denna fallenhet för en komiskt werldåfsädning är något, som icke allenast är utmärkande för Wienarens poetiska sinne, utan och hedrar hans lynne och hjerta. Jemför man de förlustelser, som i andra hufvudstäder syssefsätta samma klass af folket, som i Wien fröjdar sig åt Leopoldstädter-theaterns fantastiska lekar, så utfaller jemförelsen till Wienarens förmån. Man behöfwer blott erinra sig den Parisska publikens ästlingsämnen, det frivola sedlighetens stötande lustspellet, och det blodiga, ej med en enkel död tillfredsställda, utan med sargande och råddbråkande huserande sorgespelet. Att icke tala om djurhetsningar och dylika all sinkänslighet förhårdande skådespel, till hwilka det lägre folket i Paris strömmar som till en högtid.

Man har försökt att i andra hufvudstäder i Tyskland göra de Wienska lustspelen inhemska. Men dessa försök hafwa aldrig rätt welat bära sig, emedan de ej äro grundade i det åskådande folkets behof och nationalitet. Så gifwer man t. ex. på Königsstädter-theatern i Berlin flera af de lustspel, som med bifall blifwit uppförde på Leopoldstädter-theatern i Wien. Trots de utmärkta skådespelare, som utföra dem, wilja de dock lika litet triswas i Berlin som de Österriska drufworna skulle triswas på de Brandenburgska sandhedarna.

Med ett ord, den Wienska folkdramatiken är ett uttryck af ett muntert, godsinnt och i en poetisk omgivning lefwande folks humoristiska sinne, ett uttryck, som icke kan wara men är på ett sätt och som just derföre är så originelt. Denna originalitet uttalar sig icke allenast i den egentliga diktens sammansättning och ämne, utan i hvarje den minsta wändning och ord. Den Wienska dialekten är nemligen af alla Tysklands dialekter den som bäst passas för ett komiskt föredrag. Des många naiva ord, med sina i vändlighet varierade diminutiver, göra redan mycket för den komiska dialogens lif och naturfanning. Hos en annan folkstam efterhärmat, förlorar denna munart sitt ursprungliga behag. Så är åtminstone fallet i Berlin, hvars egen dialekt är en af de obehagligaste i hela Tyskland.

Desutom har Wien sina stående komiska typer,

som wäl kunna jemföras med Italiens Arlequin och Pierrot, och som genom sin nationalitet endast winna allt mer och mer af att dageligen poetiskt behandlas. De blifwa aldrig triviala. En sådan Schuster, en sådan Stubenmädel, en sådan Wäscherinn, som de i Wien, finnas ej på något annat ställe på jorden, och utgöra och derföre den äfva Wienarens förtjusning. Den brofiga sammansättning, som utmärker hela den Österriska monarkien, bidrager äfwen att rikta skådebanan med på sätt och wis nationela brofiga föremål. De Böhmska, de Mähriska, de Ungeriska dragterna och brytningarna, blanda sig på ett högst eget sätt i det herrskande Österriska elementet, och göra genom de derigenom uppkommande kontrasterna, komiken så mycket starkare. (Slut e. a. g.)

D. J. Kraszewski,

är en ung, men redan i slaviska literaturen mycket bekant man, som i synnerhet utmärkt sig genom sina "fantastiska resor i Europa." Det underbaraste i denne unge mans talang är hans mångsidighet, hwilken utan undantag omfattar nästan alla slag af literatur: han är på en gång skald i detta ords högre bemärkelse, romantiker, humorist, historiefkrisware och filosof. Sådana mossatser träffas sällan hos en enda menniska, men hos Kraszewski är hwar och en af dessa olika egenheter så oafhångig af den andra, så skarpt tecknad, att hvarje består afhöndrad för sig och hvarje bär sina egendomliga frukter. Han har redan författat flera skådespycken, som utmärka sig genom känsla och originalitet, men det bästa är Witoloranda, eller sängen om den lithauiske hjetten Witol, som af kärleksgudinnan Wilda och en simpel bonde. Denna på folksagor grundade dikt omfattar hela Lithauens hedniska tids mytologi och teogoni, är full af sann poesi och ställer Kraszewski i rang bland sin tids förnämsta skald. Witoloranda är så mycket skönare som den är skrifwen med hela friheten af de nya fundare begreppen om konst och ej merq är omskrifd af den så kallade klassicismens tränga band.

Såsom historiefkrisware dokumenterade sig Kraszewski genom en förträfflig "Staden Wilnas historia," af hwilken innewarande är andra upplagan utkommit. Där är helt och hållet den stränge forskaren med omfattande åsigter och med en utmärkt historisk kritisk. Dit höra också flera små arbeten öfver särskilda föremål, särdeles Stansechiks krönika eller Stantschiks, Konung Sigismund Augusts hofnarres, hselfbiografi.

I den fantastiska och humoristiska arten har han skrifwit mycket, och wi nämna blott det betydligaste: "Resorna i Europa" äro mest bekanta; "trollkarlen Edwardowski" är ett skönt återupplifwande af folktron om den polske Gauk, den kraufske akademikern Edwardowski, som lefde i början af 15:de århundradet, och hwilken man tillstref en underbar makt öfwer den osynliga werlden, äfwen som åtskilliga wetenskapliga nyttäckter, bland andra också den af boktryckeriet. Till sin form hör också hit "Asmodi i 19:de århundradet," emedertid blott till for-

men, i det djefwulens samtal med Don Cleofas innehåller en flyktig, men sträng och skarpt tecknad öfversigt af det numrande andiga och sedliga tillståndet i Europa. Djupa tankar och en omfattande blick utmärka detta verk. Genom spefågeln Asmodis mund gisslar han skarpt de oriktiga begrepp och de moraliska fel, som afstras af vår falska civilisation, och wisar, att största delen af det man kallar framsteg, endast äro återigen desamma irringar och dåliga böjelser som på den tid Lesages haltande djefwul först framstod, endast klädde i andra former och namn.

Kraszewski skref också några herrliga romaner, der den djupaste hjertats känneedom, pikant uppfinning och owanlig liflighet i berättelsen äro förenade. De äro lika underhållande som de bästa nyare fransyska romanerna, men utan den nya fransyska skolans sedeslöshet, wvertom fulle af renhet och adel i tänkesätt och känslor. Antalet af hans romaner belöper sig till fem eller sex; de märkligaste äro, "den städse fattiga," och den sednaste innewarande är utkomna "den bleka flickans i Dsra-Brama historia" *). Den nyare literaturen torde swärligen hafwa något bättre att uppvisa.

Kraszewskis werksamhet och produktivitet äro otroliga. De ofwannämnda äro blott en obetydlig del af hans verk. Under det utan afbrott det ena efter det andra utkommer, utgifwer han desutom en tidsskrift för historia, literatur och konst under titeln Athenæum, samlar materialier för historiska arbeten, medarbetar i flera andra tidsskrifter, finner litwål ledighet att selskätta sig med målning, och allt detta sköter han i en by, der landthushållningen upptager en stor del af hans tid. Att han dock kan hinna att blifwa färdig med denna obegripliga massa af göromål, förklarar till en del af hans förwånande lätthet att arbeta. Den ofwannämnda dikten, som gifwer honom en så utmärkt plats bland skalder, skall han hafwa författat på tio dagar. Kraszewski är blott tjugo sex år gammal och kan alltså ännu åstadkomma mycket. Dikten Witolorauda och "den bleka flickans historia" öfversättas för närwarande på ryska språket, och ehuru ingen öfversättning kan gifwa ett fullkomligt begrepp om originalets skönhet, så skall dock Witolorauda äfwen i öfversättning bibehålla sitt wärde.

(Das Ausland efter Nordische Biene 1/3 Mai.)

*) Dsra Brama är en arkad, som slutar en af Wilnas huswudgator; i fördjupningen är ett kapell åt Guds Moder. Wanligtvis läses här hwarje dag messa, då folket, för att höra den, blifwer stående på gatan och i de tillstötande gallerierna.

Bland åhörarne på Schellings föreläsningar är äfwen Alexander von Humboldt, som i medlet af förra månaden återkommit till Berlin från sitt längre tids wistande i Paris. Sedan han på sistnämnda ställe fulländat ett stort verk öfwer medlersta Asien, dess bergsystem etc., förbereder han nu sjette bandet af sin "Examen critique de l'histoire de la geographie du nouveau continent etc., för hwilket han redan förut begagnat flera mycket gamla och märkwärldiga kartor i det på geographiska verk ganska rika kongl. biblioteket. Annu synes hwarken refor, eller öfversända mödor, eller ären — Humboldt är 72 år gammal — hafwa böjt hans kraftiga kropp, hans ådla ande.

Fr Victor Audouin, ledamot af franska institutet, är nyligen död i Paris i sitt 44 års ålder. Han hade efter Latreille erhållit lärostolen i entomologi wid museum för naturhistorien och utmärkt sig genom flera nyttiga arbeten, särdeles genom sitt verk öfwer de för återbruket stadliga insekter. Wid hans araf på kyrkogården Père Lachaise hölls tal af Hrr Serres, Milne Edwards, äfwen som af Hr. Chevreuil i museets och kongl. Landtbruksfällskapet namn.

En ung Braunschweigare, Leopold Schrader, bereser för närwarande, i naturhistoriska ändamål, den nordligaste delen af skandinaviska halfön. I Oktober månad förläbet är begaf han sig från Braunschweig i akt och mening att besöka Island. Men ankommen till Köpenhamn förnam han att skeppsfarten emellan Danmark och Island för år 1840 redan sedan några wckor upphört och följde derför flera saktunnige mäns råd, att till sin werkningskrets wälja Scandinaviens öfwersta nord, som fulle erbjuda honom samma zoologiska skatter som Island. Derstädes har han nu tillbragt siff. winter och hela innewarande år och genomströfwat de wildaste och ödligaste bergs- och kust-trakter samt gjort en utomordentligt rik skörd af naturhistoriska skatter, dem han ytterligare tänker öta under sitt återstående wistande derstädes, som kommer att utsträckas till nästa wår. Braunschweigiska regeringen och enskilda personer understödja Schrader i pekuniärt hänseende med mycken liberalitet wid denna hans wetenskapliga färd.

Anmälan.

På Tidningen *Studier Kritiker och Notiser*, som nästkommande är utgifwes efter samma plan som hittills, emottages prenumeration på Lunds Post-Contor med 3 Rdr 40 sk.; på Rikets öfriga Post-Contor med 4 R:dr 16 sk. Bko. Årgången utgör 40 ark, fördelade på 40 Numror så, att under Vintermånaderna ett Nummer hvar Lördag utkommer, men under sommaren hvarannan Lördag. — Herrar Bokhandlare i Sverige, Norge, Danmark och Finland berättigas och anmodas härigenom att emottaga Subscription på Tidningen med 3 Rdr 16 sk. årgången, som quartaliter kommer att dem till försäljning tillsändas i likhet med mina öfriga förlagsartiklar och med samma rabattvillkor. Lund d. 11 Dec. 1841. C. W. K. Glerup.

Med detta Nummer följer Titelblad och Register för hela årgången.

Nr. 1 af denna tidning, 2:dra årgången, utgifwes Lördagen den 8 nästf. Januari.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1841.

